

УДК 378.018.8:373.5.011.3-051:811.161.2]:004.9

ДИДАКТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Інна Лукіяничук, викладач кафедри української мови та методики її навчання, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

ORCID: 0000-0002-9786-1450

E-mail: inna.lukiianchuk@ukr.net, i.v.lukiianchuk@udpu.edu.ua

У статті розкриті дидактичні можливості інформаційних технологій у підготовці майбутніх учителів української мови. Виокремлено екранно-звукові засоби як різновид інформаційних технологій та вимоги до їх використання. Приділено увагу персональному комп'ютеру як одному із засобів інформаційних технологій. Виокремлено функції, переваги та недоліки комп'ютера як інструмента пізнавальної діяльності та засобу навчання. Схарактеризовано переваги мультимедіа, особливості електронних навчальних програм, зокрема електронного підручника.

Ключові слова: дидактичні можливості; інформаційні технології; підготовка; майбутні вчителі; українська мова; електронний підручник; екранно-звукові засоби; медіазасоби; інтернет.

DIDACTIC POSSIBILITIES OF INFORMATION TECHNOLOGIES IN THE TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF UKRAINIAN

Inna Lukiianchuk, Lecturer at the Ukrainian Language and Methodology Department, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0002-9786-1450

E-mail: inna.lukiianchuk@ukr.net, i.v.lukiianchuk@udpu.edu.ua

The article reveals the didactic possibilities of information technology in the training of future teachers of the Ukrainian language. Screen and sound means as a kind of information technologies and requirements for their use are singled out. Considerable attention is paid to the use of video film both in academic classes and in extracurricular activities; its functions are revealed. Didactic requirements to technical means of training are defined. The significance and specifics of mass media in the formation of worldview and critical thinking of future teachers of the Ukrainian language are revealed. The specifics of the use of printed mass media and the peculiarities of their use in Ukrainian language classes are determined. Attention is paid to the personal computer as one of the means of information technology. It has been compared with other media (film, television, press, video). The functions of the computer as a tool of cognitive activity and a means of learning are highlighted. Its advantages and disadvantages are revealed. The need for a flexible rational combination of computer and traditional teaching methods is noted. The advantages of multimedia, features of electronic educational programs, in particular electronic textbook, are characterized. Didactic criteria and functions of the electronic textbook are revealed. The difference between the electronic textbook and the traditional linear one has been established. Its significance for distance learning and features of distance learning via the Internet

are proved. Active methods of distance learning as a means of computer-mediated communication are proposed: debates, modeling, role-playing games, discussion groups, brainstorming, forums, and project groups. The specifics of the use of information technology by Ukrainian language teachers in the educational process are determined.

Keywords: *didactic opportunities; information technologies; training; future teachers; Ukrainian language; electronic textbook; screen and sound means; media; Internet.*

У вищій освіті впроваджуються інноваційні дидактичні засоби, нові організаційні форми навчально-пізнавальної діяльності, розробляються освітні моделі, відповідні вимогам часу. На зміну переважно репродуктивним методам навчання прийшли продуктивні, творчі. Ефективність їх застосування майбутніми вчителями у практичній діяльності залежить від якості та різноманітності засобів, що забезпечують продуктивну взаємодію суб'єктів освітнього процесу, які становлять освітню спільноту. Відповідно специфіка підготовки майбутніх учителів української мови потребує розробки та впровадження в освітній процес інформаційних технологій, що передбачають використання різноманітних засобів навчання.

Проблему використання інформаційних технологій під час підготовки майбутніх учителів української мови, їхніх різновидів розглядали науковці Т. Берест, О. Вдовіна, В. Вітюк, О. Георгіаді, Г. Дегтярьова, І. Ланова, О. Месевря, Ю. Федоренко, Т. Фоменко, І. Щербата ін. Проте ряд питань залишилися поза увагою дослідників.

Тому метою дослідження визначено розкриття дидактичних можливостей інформаційних технологій у підготовці майбутніх учителів української мови.

Серед інформаційних технологій науковці виокремлюють екранно-звукові засоби (Ю. Балусьва [2], О. Георгіаді [9], М. Ячменик [18] та ін.). До вимог, які висувають до їх використання, автори відносять насамперед наочність. Образний матеріал у відеофільмі чи телепередачі копіює дійсність, є моделлю, що дає з тим чи іншим ступенем точності уявлення про оригінал. Екранні образи подібні до оригіналу, але не тотожні, не однакові. Зображення на екрані завжди подається під певним кутом зору, в об'єкта, що демонструється, виділяються деталі, потрібні в навчально-пізнавальних цілях. В екранно-звуковій моделі матеріал подається з найбільшою простотою та доступністю для сприйняття.

Застосування навчального фільму є доцільним у таких ситуаціях, коли необхідно ознайомити з об'єктами, процесами, явищами, які неможливо відтворити в умовах навчальної аудиторії або поспостерігати в реальних умовах; з внутрішніми процесами та явищами, недоступними безпосереднім спостереженням. Важливим аспектом у підготовці до використання відеофільму є встановлення його зв'язку з навчальним матеріалом, що визначає характер самостійної роботи здобувачів як на академічних заняттях, так і в позааудиторній роботі.

Особливу роль набуває використання медіазасобів у навчанні української мови. Раціональне використання відеофільму, як вважають Ю. Балусьва [2], В. Вітюк [8], О. Георгіаді [9], М. Ячменик [18], має незаперечну перевагу перед іншими засобами наочності, що обумовлено самою природою фільму, його дидактичним потенціалом, можливостями інтенсифікувати освітній процес, створювати ситуації спілкування, що спонукають здобувачів до непідготовленого висловлювання, чому сприяє широка мотиваційна основа: інтерес, активність та концентрація уваги. Художній фільм може демонструвати такі види мовної поведінки, як публічні виступи, зразки ведення бесіди,

дискусії, суперечки. Істотну роль відіграє емоційна подача інформації засобами кіно завдяки поєднанню зорового і слухового ряду та музичного супроводу. Звук та зображення дозволяють багаторазово збільшити обсяг інформації, робити її більш доступною та урізноманітнити мовні висловлювання. Музичний супровід полегшує сприйняття інформації.

Крім інформаційної, фільм виконує моделювальну функцію, оскільки забезпечує змістову основу процесу навчання, відтворює в автентичній формі процес мовного спілкування, стимулює мислення здобувачів. Моделювальна ситуація властива і таким видам технічних засобів навчання, як навчальне кіно та навчальне телебачення. Однак вони відрізняються від навчального відео неможливістю втрутитися у процес демонстрації з метою вирішення певних дидактичних завдань (відсутністю техніки оперативного повтору та стоп-кадра). Застосування стоп-кадра розширює можливості сприйняття і розуміння мови.

Ми дотримуємося погляду М. Ячменик про те, що художній відеофільм, стаючи засобом навчання, повинен набути певного дидактичного статусу, інакше він стає малоефективним. Навчальним фільм стає тоді, коли він здатний виконувати дидактичні завдання, іншими словами – дидактично оброблений, забезпечений навчальним апаратом [18].

Істотне значення для результативної роботи має відбір, необхідних для вирішення навчальних завдань, художніх фільмів, які відповідали б дидактичним вимогам, що висувають до технічних засобів навчання, відображали б мету навчання, що передбачена навчальним планом та програмами, відповідали б рівню мовленнєвої компетентності здобувачів, їхнім інтересам, мовленнєвому та життєвому досвіду, і навіть враховували б індивідуальні особливості, швидкість реагування, пам'ять, увагу.

Безумовно, вплив кіно на особистість здобувачів значний, але поряд з цим потужним медіазасобом впливу на формування світогляду та критичного мислення надають засоби масової інформації. Здобувачі отримують можливість ознайомитися з найрізноманітнішою інтерпретацією тих самих подій, що відбуваються у світі. Специфіка використання друкованих засобів масової інформації на заняттях полягає у вивченні особливостей стилю викладу подій та проблем, а також мови, яку використовують автори для їхньої презентації. Проблема полягає в тому, що здобувачі не мають широкого доступу до друкованої продукції іноземними мовами, у вільному продажу вона відсутня, тому єдиним джерелом ознайомлення зі щоденно поновлюваною інформацією про події, що відбуваються у світі, з погляду закордонних кореспондентів є інтернет.

З наявних засобів інформаційних технологій найбільш популярним і загальнодоступним є персональний комп'ютер, який поєднує всі функції, характерні іншим медіазасобам (кіно, телебачення, преса, відео).

Реалізація зазначених функцій стала можливою завдяки виявленню специфіки використання медіазасобів в освітньому процесі. Їхні мультимедійні властивості розширюють можливості подачі автентичної інформації, зміст якої сприяє усвідомленню здобувачами автентичності та ціннісно-сислової значущості україномовного матеріалу, і, як наслідок, підвищують мотивацію пізнавальної діяльності здобувачів.

Забезпечуючи доступ до інформації, персональний комп'ютер сприяє розвитку пізнавальної самостійності, яка є єдністю двох компонентів: мотиваційного і

процесуального. У зв'язку з цим доцільно виділити дві функції комп'ютера як інструмента пізнавальної діяльності та засобу навчання. У першому випадку комп'ютер дає можливість користувачеві вирішувати свої завдання, у другому – набувати певних навичок, які не обов'язково належать до функцій комп'ютера.

Дослідження, проведені В. Вітюк [7], І. Лановою [12], О. Месевря [5], свідчать про те, що у процесі освоєння та використання комп'ютера у психіці здобувачів виникає низка змін як позитивного, так і негативного характеру. Серед перших – перетворення та збагачення психічної діяльності завдяки її опосередкування інформаційними технологіями, розвиток розумових здібностей, критичного мислення, розвиток уяви, посилення пізнавальних інтересів, розширення можливостей спілкування завдяки інтернету та ін. Поряд із цим, відзначаються і негативні наслідки комп'ютеризації – скорочення міжособистісних контактів, деперсоналізація партнерів зі спілкування, придушення інтуїтивного мислення, перехід реальності у віртуальну дійсність тощо.

Із загальної характеристики зовнішніх проявів опосередкованості телекомунікаційного спілкування, як вважають О. Вдовіна [4], Г. Дегтярьова [10], очевидно, що його можливості як засобу забезпечення освітнього процесу та управління ним, обмежені у порівнянні з процесом «живого» спілкування. Мультимедійні ефекти, як-от графіка, музичні фрагменти або музичний фон, знімають напругу, сприяють естетичному вихованню. Комп'ютерні програми розвивають у здобувачів уміння організувати свою діяльність, ухвалювати відповідальні рішення.

Під час вирішення навчальних ситуацій здобувач, виконуючи низку запропонованих йому дій, отримує новий обсяг інформації і набуває нових умінь та навичок. З великої кількості запропонованих рішень він може скласти власний алгоритм розв'язання завдань, що формує способи впливу у типових ситуаціях. Привертає увагу той факт, що навчальна ситуація, яка виникає стихійно або створювана викладачем, при навчанні традиційними методами відрізняється від такої в комп'ютерному середовищі.

Робота з навчальною програмою виключає виникнення навчальної ситуації як такої. Вона завжди передбачає взаємоузгоджені дії всіх суб'єктів освітнього процесу, ретельно та методично грамотно продумана. Тому її вирішення вимагає напруження духовних та інтелектуальних сил здобувачів і, лише у цьому випадку, вона сприятиме особистісному зростанню, розвитку та задоволенню їхніх пізнавальних, психічних, емоційних потреб (Т. Фоменко [16]).

Але, з іншого боку, виникає і безліч негативних моментів: більшість навчальних програм далекі від досконалості через слабку педагогічну підготовку самих розробників, незнання та недостатнє розуміння психології навчання, вікових особливостей здобувачів. Серйозні побоювання виникають у зв'язку з тим, що знижується особистісний фактор впливу педагога на здобувача. На негативні сторони навчання із використанням персонального комп'ютера звернула у своїй роботі увагу І. Щербата, яка наголосила на неможливості врахування розробниками навчальних програм особливостей конкретних груп здобувачів; на обмежену кількість методів та видів контролю знань. У зв'язку з цим причиною малої ефективності результатів використання навчальної системи слід вважати не комп'ютер як засіб навчання, а недосконалість навчальних програм. Однак розвиток та вдосконалення комп'ютерної

техніки дозволяє сподіватися на швидке зняття цих обмежень: технологічні помилки здобувачів під час роботи з програмами; використання ПК упродовж обмеженого часу [17].

Водночас аналіз робіт науковців (С. Процька [14], Т. Фоменко [16], І. Щербата [17] та інших) показують, що комп'ютер неспроможний вирішити всі проблеми навчання, проте є потужним засобом, за допомогою якого значно розширюються можливості подачі інформації. Крім цього, завдяки характерним для нього мультимедійним властивостям, комп'ютер дозволяє відтворити реальну ситуацію і цілком може замінити кіно і телебачення.

Якщо взяти до уваги переваги використання комп'ютера як засобу навчання, то напрашується висновок про те, що він дозволяє значно збільшити обсяг засвоєваної інформації завдяки тому, що вона подається у більш узагальненому, систематизованому вигляді, проте не в статичній, а в динамічній формі. Робота з комп'ютером прискорює процес пізнання, чому сприяє використання алгоритмів вирішення тих чи інших завдань із різних дисциплін.

З іншого боку, мультимедійні можливості комп'ютера дозволяють підвищити ефективність аудиторних занять. Наприклад, при читанні лекцій із залученням «електронної дошки» для ілюстрації цифрового, графічного або наочного матеріалу з курсу викладач української мови може подати матеріал, що містить фрагменти лекцій відомих педагогів з відеозображенням, анімаційними роликами з аудіосупроводом, що корисно для самостійного навчання.

У зв'язку з цим можна дійти висновку про необхідність гнучкого раціонального поєднання комп'ютерних і традиційних методів навчання.

Щодо можливостей програмних засобів навчання, необхідно зазначити переваги мультимедіа (англ. Multimedia від лат. Multium – багато і medium – осередок, засоби – електронний носій інформації, що охоплює кілька її видів: текст, зображення, анімацію тощо), які найкраще реалізуються на електронних носіях під назвою електронний або мультимедійний підручник, мультимедійний курс або навчальні програми. По суті, усі ці назви є синонімами, оскільки представляють навчальний комплекс в електронному вигляді. Відмінності полягають лише в тому, що у звичайному електронному підручнику може бути використана лише технологія обробки тексту, тоді як у мультимедійному підручнику застосовують одночасно текст, колір, графіку, звук, анімацію у будь-якому їх поєднанні.

Враховуючи наведені вище особливості, важливим залишається той факт, що в основі всіх видів електронних навчальних програм, які надалі називатимемо електронний підручник, лежить гіпертекст (або ключовий, основний текст) з безліччю посилань (слова або фрази в документі, що дозволяють читачам робити перехід в інший документ та виведення його на екран).

Порядок роботи з гіпертекстом має низку переваг перед традиційним підручником на паперовому носії, які полягають у використанні мультимедійних можливостей персонального комп'ютера: музичного чи дикторського оформлення, анімації, графічних вставок, відеокліпів, слайд-шоу тощо. Одночасно з цим велике значення має наявність розгалуженої структури гіперпосилань (визначення, терміни, пояснення до гіпертексту), які дозволяють отримати додаткову інформацію під час вивчення нового матеріалу та прискорити процес запам'ятовування, з можливим

поверненням до вихідного тексту. Характерною особливістю електронного підручника є система управління структурою, коли викладач спочатку задає таку форму подачі матеріалу, яка дозволяє використовувати його для аудиторії з різним рівнем підготовки, для різних видів навчальної діяльності або просто як довідкову систему. Аналогічної думки дотримуються такі дослідники, як Г. Корицька [11], О. Литвинова [13], які рекомендують проводити аналіз навчального матеріалу за «критерієм складності у поєднанні з дидактичним критерієм труднощів». Необхідним компонентом електронного підручника є наявність системи контролю знань, яка дозволяє здійснити його з миттєвим результатом у вигляді виправлень або готової оцінки за виконане завдання.

Фактично, електронний підручник виконує всі функції, спрямовані на інтенсифікацію освітнього процесу, оскільки він активізує пізнавальну діяльність здобувачів завдяки незвичайній формі подачі матеріалу у збільшеному обсязі, розрахованому на різний рівень їхньої підготовленості, і в результаті самостійного відбору та обробки отриманих даних вони отримують потрібний їм навчальний матеріал у стислому вигляді з максимально доступними їм відомостями.

Ю. Федоренко підкреслює, що електронний підручник привертає увагу викладачів та здобувачів тим, що дозволяє забезпечувати ці зміни, підвищуючи тим самим рівень їхньої підготовки. Автор вважає, що головною перевагою такого підручника є можливість його постійного корегування у міру надходження нових даних [15].

О. Литвинова до вказаних переваг електронного підручника додає перевагу швидкого знаходження потрібної інформації, поряд з коротким текстом – показувати, розповідати, моделювати тощо. Їхні вимоги до електронного підручника полягають у наступному: інформація з теми, що вивчається, повинна бути добре структурована; текстова інформація повинна дублювати відеоматеріал, що дозволяє копіювати, редагувати та видрукувати необхідну інформацію; текст повинен супроводжуватися численними посиланнями, що дозволяють скоротити час пошуку необхідної інформації; відеосюжети або анімація повинні бути включені до розділів, які важко зрозуміти у звичайному викладі [13].

Більш повне сприйняття нового навчального матеріалу йде за активного включення і зору, і слуху, тому С. Процька [14] наголошує, що в електронному підручнику слід максимально використати можливості мультимедіа: слайд-шоу, мультиплікацію, озвучене відео. Це дозволяє створити певний емоційний фон, який підвищує ефективність засвоєння матеріалу. У дослідженні Ю. Федоренко йдеться також про важливість дотримання й інших дидактичних критеріїв: частоти використання понять у наступних фрагментах навчального матеріалу, новизни інформації, доступності та придатності обраних форм подачі навчального матеріалу [15]. Перші два критерії забезпечують послідовність викладу оптимального засвоєння матеріалу і навіть формування розширеного тезауруса здобувачів. Критерій доступності та придатності електронних підручників розглядається з урахуванням психолого-педагогічних особливостей навчання з використанням комп'ютера.

Досвід створення цього виду підручника показав, що найефективнішим є спосіб побудови електронного курсу блоками. Це дозволяє визначити структуру всього навчального видання та враховувати особливості навчання із застосуванням

комп'ютера. Такий спосіб передбачає чітке структурування матеріалу, кожен блок є автономним, що містить розділи, присвячені цілепокладанню, теоретичним, професійним знанням, практичним завданням, контролю тощо. Змістова частина блоку може видозмінюватися і враховувати вимоги освітніх стандартів з різних дисциплін та адаптувати до них один і той же посібник.

Навчальний матеріал може викладатися на різних рівнях складності, містити базовий та варіативний компоненти, включати різний обсяг додаткових відомостей, що дозволяє здобувачам підібрати той обсяг матеріалу та темп його засвоєння, який відповідає їхньому рівню підготовки. Спосіб подачі матеріалу блоками забезпечує проведення поетапного впровадження електронного курсу в освітній процес, що значно скорочує терміни та спрощує цю процедуру.

З усього вищесказаного можна дійти висновку, що відмінність електронного підручника від традиційного лінійного у тому, що у його змісті закладено специфічну систему управління процесом навчання, до якої входять засоби нелінійного структурування та оптимізації навчального матеріалу, діагностики і корекції знань, розгалужена мережа зворотного зв'язку. В електронному підручнику подані графічні засоби, що забезпечують освітньому процесу високий рівень наочності, а також засоби мультимедіа, що дозволяють організувати лабораторний практикум. Однією з переваг такого підручника є надання здобувачу можливості розробляти індивідуальну програму вивчення курсу. Індивідуальна програма буде відповідати рівню підготовки здобувача та сприятиме швидкому та ефективному засвоєнню заданого матеріалу.

Які б властивості не мав той чи інший засіб навчання, інформаційно-предметне середовище, первинні дидактичні завдання, особливості пізнавальної діяльності здобувачів, вони зумовлені певними цілями освіти. Інтернет з усіма своїми можливостями та ресурсами – засіб реалізації цих цілей та завдань. Тому викладачі та здобувачі виявляють все більший інтерес до можливостей інтернету, зокрема до дистанційного навчання, яке здійснюється через глобальну телекомунікаційну мережу.

У роботах багатьох дослідників йдеться про те, що інформаційні технології навчання є сполучною ланкою між очною та заочною формами навчання. Так, на думку О. Литвиної [13], Ю. Федоренко [15], системний фрагмент електронного курсу виступає, з одного боку, як форма організації освітнього процесу в системі дистанційного навчання, яка забезпечує активну та планомірну пізнавальну діяльність, спрямовану на вирішення поставлених перед здобувачами навчальних завдань, а з іншого – як основна структурна одиниця підручника.

До системного фрагмента електронного курсу автори висувають такі вимоги: чітке визначення освітніх завдань, складових елементів і навіть місця конкретного фрагмента у загальній системі; визначення оптимального змісту фрагментів відповідно до вимог навчальної програми з дисципліни та цілей заняття, а також з урахуванням рівня підготовки здобувача; прогнозування рівня засвоєння здобувачами наукових знань, сформованості вмінь та навичок; обґрунтований вибір раціональних методів, прийомів та засобів навчання, способів стимулювання та контролю, варіантів забезпечення їх оптимальної взаємодії; формування та розвиток пізнавальних інтересів, позитивних мотивів навчальної діяльності, творчої ініціативи та активності; забезпечення оптимального темпу навчання; раціональне використання різноманітних засобів навчання.

Очевидно, що успішне засвоєння знань здобувачем у системі дистанційного навчання визначається оптимальним вибором структури та змісту системного фрагмента електронного курсу.

Ефективність та якість підготовки фахівців при дистанційному навчанні досягається завдяки широкому використанню в освітньому процесі мультимедійних форм подання інформації, що дозволяють створити віртуальне середовище пізнання, яке цілком адекватно відтворює реальне педагогічне середовище (Х. Алієв [1], Т. Берест [3], В. Вишнівський [6]).

Однією з особливостей навчання за дистанційним курсом через інтернет є насамперед опосередкований характер міжособистісного спілкування між викладачем та здобувачем, що здійснюється через комп'ютер. Цілком реальним є постійне і досить динамічне телекомунікаційне спілкування між ними на відстані, а також між здобувачами під час освітнього процесу, проте ініціювання цього спілкування можливе з боку будь-якого з перерахованих суб'єктів освітнього процесу. Такий вид спілкування нагадує традиційне очне навчання, проте через свій опосередкований характер може повною мірою відтворити природне «живе» контактування.

Комп'ютерно-опосередковані комунікації дозволяють активно використовувати дебати, моделювання, рольові ігри, дискусійні групи, мозкові штурми, форуми, проєктні групи. Привертає увагу той факт, що інформаційні технології передбачають активну участь великої кількості здобувачів.

Наприклад, «мозковий штурм» є стратегією взаємодії, що дозволяє групам здобувачів ефективно генерувати ідеї, відкрито висловлюючи свої думки листуванням через інтернет. Цей метод дозволяє мислити нестандартно, не боятися оцінок оточення та творчо розвивати ідеї інших членів групи, пропонуючи своє, оригінальне вирішення поставленого завдання. Основною метою методу є створення фонду ідей з певної теми. При «мозковому штурмі» дозволяються вільні асоціативні судження, виховується навичка взаємної уваги до інших. Важливою є індивідуальна участь у діалозі, вміння слухати, розуміти та враховувати іншу точку зору, відмінну від власної.

Роль викладача стає зовсім іншою. На нього покладають функції координатора пізнавального процесу, консультанта під час складання індивідуального освітнього плану, керівника навчальними проєктами тощо. Він управляє навчальними групами взаємопідтримки, допомагає їм у професійному самовизначенні, замість чіткого розмежування функцій та підтримки традиційної ієрархії «викладач-здобувач» з'являється ставлення співпраці: викладач-консультант розглядається здобувачем не як «людина з іншого боку», а як партнер у спільній справі, реалізується встановлення «педагогіки співробітництва».

Отже, за умов інтенсивного впровадження у процес навчання засобів інформаційних технологій, здійснюється розвиток здібності до міжкультурної комунікації з урахуванням усіх норм, правил, цінностей, що існують у різних культурах, а використання комп'ютерів в освітньому процесі може оптимізувати розвиток цієї здібності. Аудіо- та відеоматеріали, інтернет є джерелом формування уявлень про мову, її носіїв. Наочність цих медіазасобів сприяє підвищенню ефективності засвоєння матеріалу за наявності необхідних та функціональних видів завдань та вправ.

Результати аналізу наукових джерел дозволили нам визначити специфіку

використання вчителями української мови інформаційних технологій в освітньому процесі, яка полягає в тому, що:

- завдяки своїм мультимедійним властивостям засоби медіа значно розширюють можливості подачі інформації, що сприяє посиленню мотивації учіння;
- обсяг інформації, що підлягає засвоєнню, збільшується завдяки тому, що вона подається у систематизованому вигляді з урахуванням її постійного оновлення;
- активність здобувачів забезпечується завдяки підвищеному інтересу до роботи з медіазасобами, що дозволяє розкрити індивідуальні можливості кожного з них;
- використання персонального комп'ютера дає можливість розширити набір застосовуваних навчальних завдань та забезпечити велику кількість варіативних способів їх вирішення, зберігаючи гнучкість управління освітнім процесом;
- готовність здобувачів до медіаторчості свідчить про сформованість особистісного досвіду щодо використання змісту медіатексту;
- переваги дидактичних властивостей комп'ютера закладено основою нових електронних навчальних програм;
- зазначені медіазасоби дозволяють здійснювати опосередковане міжособистісне спілкування із залученням таких методів навчання, як дебати, моделювання, рольові ігри тощо;
- наочність цих засобів підвищує ефективність засвоєння матеріалу лише за наявності функціональних видів завдань.

Підтвердженням того, що інформаційні технології виявили свою спроможність в освітньому процесі, є результати досліджень науковців (В. Вітюк [7], Г. Дегтярьова [10], Г. Корицька [11], О. Месевря [5]), у яких наголошено, що у роботі зі здобувачами використовували технології, які активізують їхнє ставлення до матеріалу, що вивчається, орієнтують їх на обговорення різних питань у режимі віртуальних семінарів, листування електронною поштою з викладачем та здобувачами.

Особливу увагу приділяють проблемі посилення відповідальності самого здобувача за результати навчання у ситуації, коли йому надається безліч можливостей вибору різних форм навчання, необхідна інформація в умовах дефіциту часу. Важливо допомогти їм правильно організувати режим навчальної діяльності з урахуванням індивідуальних здібностей і можливостей кожного.

Проведене дослідження дозволило зробити такі висновки:

1) духовно-гуманістичний педагогічний процес навчання на основі інформаційних технологій уявляється в контексті самостверджувального принципу педагогіки креативної орієнтації – «вір у себе», на основі концепції гуманістичної психології – мотивації, самоактуалізації, саморозвитку та становлення (зростання) особистості;

2) до загальноосвітніх умінь у навчанні з використанням медіазасобів обов'язково має бути включено вміння рефлексувати, а саме: уміння контролювати свої дії, зокрема розумові, відстежувати логіку розгортання своєї думки (судження); уміння бачити у відомому невідоме, очевидному незвичне, бачити протиріччя, яке є причиною руху думки, здійснювати діалектичний підхід до аналізу ситуації, вставати на позиції

різних «спостерігачів», перетворювати пояснення явища, що спостерігається або аналізується, залежно від мети та умов; використовувати теоретичні методи пізнання з метою аналізу знання, його структури та змісту;

3) ефективне вирішення проблеми розвитку здобувача як особистості досягається, якщо соціально-педагогічна адаптація до умов навчання з використанням інформаційних технологій стає одним з найважливіших компонентів навчально-виховної роботи та слугує засобом формування у здобувачів моральних якостей, спрямованості особистості та світогляду.

Отже, під час дослідження розкриті дидактичні можливості інформаційних технологій у підготовці майбутніх учителів української мови. Виокремлено екранно-звукові засоби як різновид інформаційних технологій та вимоги до їх використання. Приділено увагу персональному комп'ютеру як одному із засобів інформаційних технологій. Здійснено його порівняння з іншими медіазасобами (кіно, телебачення, преса, відео). Виокремлено функції комп'ютера як інструмента пізнавальної діяльності та засобу навчання. Схарактеризовано переваги мультимедіа, особливості електронних навчальних програм, зокрема електронного підручника.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у висвітленні проблеми використання вебресурсів у професійній діяльності вчителя української мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алієв Х. М. Підготовка студентів педагогічних університетів до професійної діяльності засобами дистанційних освітніх технологій як психолого-педагогічна проблема. *Ресурсно-орієнтоване навчання в «3D»: доступність, діалог, динаміка*: матеріали II Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. (Полтава, 19–23 лют. 2018 р.). Полтава: КУЕП ПДАА, 2018. С. 302–306.
2. Балуєва Ю. В. Форми та методи застосування мультимедійних засобів навчання на уроках української мови в старших класах. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки*. 2011. № 21. С. 11–19.
3. Берест Т. М., Купрікова Г. В. Застосування дистанційних курсів у викладанні філологічних дисциплін у ЗВО. *Технології освіти – від початкової до вищої*: матеріали регіон. наук.-пед. дист. конф. (Харків, 22–23 січня 2021 р.). Харків: Колегіум, 2021. С. 20–21.
4. Вдовіна О. О. Аналіз інтернет-ресурсів для вивчення української мови як іноземної. *Молодий вчений*. 2020. № 7.1. С. 28–31.
5. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у викладанні української мови і літератури: посіб. для вчителя / за ред. О. Месєвря, С. Січкара. Черкаси: ЧОІПОПП, 2012. 60 с.
6. Вишнівський В. В., Гніденко М. П., Гайдур Г. І., Ільїн О. О. Організація дистанційного навчання. Створення електронних навчальних курсів та електронних тестів: навч. посіб. Київ : ДУТ, 2014. 140 с.
7. Вітюк В. В., Бабій Т. М. Використання інформаційно-комп'ютерних технологій під час вивчення літератури рідного краю. *Актуальні проблеми соціальної педагогіки, початкової та дошкільної освіти*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Луцьк, 2015 р.). Луцьк: ПП Іванюк, 2015. С. 80–84.
8. Вітюк В. В., Зуйко К. В. Використання мультимедійних презентацій на уроках літературного читання. *World science*. 2016. Vol. 1, No. 5. Pp. 13–17.
9. Георгіаді О. А. Особливості навчання майбутніх учителів-філологів із застосуванням сучасних медіа-освітніх технологій. *Uchenye zapiski Tavricheskogo nacional'nogo universiteta imeni V. I. Vernadskogo. Serija: Problemy pedagogiki srednej i vysshej shkoly*. 2013. Т. 26, № 2. С. 140–150.
10. Дегтярьова Г. А. Використання Інтернет-ресурсів як засобу формування мовної культури особистості. *Вісник Глухівського державного педагогічного університету*. 2009. Вип. 13. С. 230–234.
11. Корицька Г. Р. Шкільна мовна освіта в умовах розвитку електронного навчального середовища.

- E-learning у теорії та практиці навчання суспільно-гуманітарних дисциплін*: кол. монографія / за ред. Г. Р. Корицької, Т. М. Путій. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2017. С. 40–54.
12. Ланова І. В. Значення інформаційних технологій при викладанні курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)». *Ресурсно-орієнтоване навчання в «3D»: доступність, діалог, динаміка*: матеріали II Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. (Полтава, 19–23 лют. 2018 р.). Полтава: КУЕП ПДАА, 2018. С. 227–229.
  13. Литвинова О. В. Електронний посібник «Українська мова» для студентів циклу загальноосвітньої підготовки ВНЗ I–II рівнів акредитації. *Ресурсно-орієнтоване навчання в «3D»: доступність, діалог, динаміка*: матеріали II Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. (Полтава, 19–23 лют. 2018р.). Полтава: КУЕП ПДАА, 2018. С. 101–105.
  14. Процька С. М. Комп'ютерно орієнтована методика формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів-філологів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.10. Київ, 2019. 304 с.
  15. Федоренко Ю. Використання електронних освітніх ресурсів у процесі викладання української мови та літератури. *Технологія фахової майстерності: електронні освітні ресурси та технології*: матеріали обл. наук.-практ. Інтернет-конф. (Кіровоград, 26–30 жовт. 2015 р.). URL: <http://timso.koipro.kr.ua/hmural1/vykorystannya-elektronnyh-osvitnih-resursiv-u-protsesi-vykladannya-ukrajinskoji-movu-ta-literatury-3/> (дата звернення: 12.02.2022).
  16. Фоменко Т. М. Застосування Інтернет-ресурсів під час вивчення української мови як іноземної. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. № 74, Т. 3. С. 174–177.
  17. Щербата І., Пацаранюк Ю. М. Інтернет-ресурси як засіб вивчення української мови. *Портал освітньо-інформаційних послуг «Студентська консультація»*. URL: <http://studcon.org/internet-resursy-yak-zasib-vyvchennya-ukrayinskoji-movu> (дата звернення: 12.02.2022).
  18. Ячменик М. М. Підготовка майбутніх учителів української мови і літератури до застосування засобів медіаосвіти у професійній діяльності: методологічні підходи. *Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки*. 2018. Вип. 3. С. 143–151.

REFERENCES

1. Aliiev, Kh. M. (2018). Pidhotovka studentiv pedahohichnykh universytetiv do profesiinoi diialnosti zasobamy dystantsiinykh osvitnikh tekhnolohii yak psykholoho-pedahohichna problema. *Resursno-oriientovane navchannia v «3D»: dostupnist, dialoh, dynamika*: materialy II Vseukr. nauk.-prakt. Internet-konf. Poltava: KUEP PDAA, 302–306 [in Ukrainian].
2. Baluieva, Yu. V. (2011). Formy ta metody zastosuvannia multymediinykh zasobiv navchannia na urokakh ukrainskoi movy v starshykh klasakh. *Visnyk Luhanskoho natsionalnogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriya: Pedahohichni nauky*, 21, 11–19 [in Ukrainian].
3. Berest, T. M., Kuprikova, H. V. (2021). Zastosuvannia dystantsiinykh kursiv u vykladanni filolohichnykh dystsyplin u ZVO. *Tekhnolohii osvity – vid pochatkovoї do vyshchoї*: materialy rehion. nauk.-ped. dyst. konf. Kharkiv: Kolehium, 20–21 [in Ukrainian].
4. Vdovina, O. O. (2020). Analiz internet-resursiv dlia vyvchennia ukrainskoi movy yak inozemnoi. *Molodyi vchenyi*, 7.1, 28–31 [in Ukrainian].
5. Vykorystannia informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii u vykladanni ukrainskoi movy i literatury (2012). O. Mesevria, S. Sichkar [Ed.]. Cherkasy: ChOIPOPP [in Ukrainian].
6. Vyshnivskiy, V. V., Hnidenko, M. P., Haidur, H. I., Ilin, O. O. (2014). Orhanizatsiia dystantsiinoho navchannia. *Stvorennia elektronnykh navchalnykh kursiv ta elektronnykh testiv*. Kyiv: DUT [in Ukrainian].
7. Vitiuk, V. V., Babii, T. M. (2015). Vykorystannia informatsiino-komp'uternykh tekhnolohii pid chas vyvchennia literatury ridnoho kraiu. *Aktualni problemy sotsialnoi pedahohiky, pochatkovoї ta doshkilnoi osvity*: materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf. Lutsk: PP Ivaniuk, 80–84 [in Ukrainian].
8. Vitiuk, V. V., Zuiko, K. V. (2016). Vykorystannia multymediinykh prezentatsii na urokakh literaturnoho chytannia. *World science, Vol. 1, 5, 13–17* [in Ukrainian].
9. Heorhiadi, O. A. (2013). Osoblyvosti navchannia maibutnykh uchyteliv-filolohiv iz zastosuvanniam suchasnykh media-osvitnikh tekhnolohii. *Uchenye zapysky Tavrycheskoho natsyonalnogo unyversyteta ymeny V. Y. Vernadskoho. Seryia: Problemy pedahohiky srednei y vysshoi shkoly. Vol. 26, 2, 140–150* [in Ukrainian].
10. Dehtiarova, H. A. (2009). Vykorystannia Internet-resursiv yak zasobu formuvannia movnoi kultury

- osobystosti. *Visnyk Hlukhivskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu, issue. 13, 230–234* [in Ukrainian].
11. Korytska, H. R. (2017). Shkilna movna osvita v umovakh rozvytku elektronnoho navchalnoho seredovyshcha. *E-learning u teorii ta praktytsi navchannia suspilno-humanitarnykh dystsyplin*. Ivano-Frankivsk: Symfonia forte [in Ukrainian].
  12. Lanova, I. V. (2018). Znachennia informatsiinykh tekhnolohii pry vykladanni kursu «Ukrainska mova (za profesiinym spriamuvanniam). *Resursno-oriientovane navchannia v «3D»: dostupnist, dialoh, dynamika: materialy II Vseukr. nauk.-prakt. Internet-konf. Poltava: KUEP PDAA, 227–229* [in Ukrainian].
  13. Lytvynova, O. V. (2018). Elektronnyi posibnyk «Ukrainska mova» dlia studentiv tsykladu zahalnoosvitnoi pidhotovky VNZ I–II rivniv akredytatsii. *Resursno-oriientovane navchannia v «3D»: dostupnist, dialoh, dynamika: materialy II Vseukr. nauk.-prakt. Internet-konf. Poltava: KUEP PDAA, 101–105* [in Ukrainian].
  14. Protska, S. M. (2019). Komp'uterno oriientovana metodyka formuvannia profesiino-pedahohichnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv-filolohiv. *Candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
  15. Fedorenko, Yu. (2015). Vykorystannia elektronnykh osvitnikh resursiv u protsesi vykladannia ukrainskoi movy ta literatury. *Tekhnolohiia fakhovoi maisternosti: elektronni osviti resursy ta tekhnolohii: materialy obl. nauk.-prakt. Internet-konf. URL: <http://timso.koippo.kr.ua/hmura11/vykorystannya-elektronnyh-osvitnih-resursiv-u-protsesi-vykladannya-ukrajinskoji-movy-ta-literatury-3/>* [in Ukrainian].
  16. Fomenko, T. M. (2021). Zastosuvannia Internet-resursiv pid chas vyvchennia ukrainskoi movy yak inozemnoi. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh, 74, Vol. 3, 174–177* [in Ukrainian].
  17. Shcherbata, I., Patsaraniuk, Yu. M. Internet-resursy yak zasib vyvchennia ukrainskoi movy. *Portal osvitho-informatsiinykh posluh «Studentska konsultatsiia»*. URL: <http://studcon.org/internet-resursy-yak-zasib-vyvchennia-ukrayinskoyi-movy> [in Ukrainian].
  18. Yachmenyk, M. M. (2018). Pidhotovka maibutnikh uchyteliv ukrainskoi movy i literatury do zastosuvannia zasobiv mediaosvity u profesiinii diialnosti: metodolohichni pidkhody. *Visnyk Cherkaskoho universytetu. Serii: Pedahohichni nauky, Vol. 3, 143–151* [in Ukrainian].